

NANCY FRASER:

Rozvíjení radikální imaginace. Globální přerozdělování, uznání a reprezentace

Editor Marek Hrubec. Preklad Martin Brabec, Aleš Kubeczka, Zuzana Kubišová, Zuzana Uhde, Ota Vochoč. Edícia Filozofie a sociální vědy, zv. 22. Praha: Filosofía – nakladatelství Filosofického ústavu AV ČR 2007, 182 s. ISBN 978-80-7007-251-6.

Načo je filozofkám a filozofom imaginácia? Potrebuje ju vôbec disciplína, ktorej úlohou by podľa prevládajúcich paradigiem disciplíny malo byť nachádzanie príčin, vysvetľovanie, konzekventná argumentácia? Súčasná politická a sociálna filozofka Nancy Fraser (New School for Social Research, New York), ktorá rozvíja tradície kritickej teórie, začleňuje intelektuálnu schopnosť imaginácie podľa mojej interpretácie do úlohy kritickej filozofie, ako ju formuloval Marx v liste Rugemu, t. j. ako objasňovanie zápasov a aj prianí doby. Ak by som chcela napísať, že nárok konceptualizácie problémov aj inšpiratívnych riešení u Fraser sa v „postsocialistických“ podmienkach presúva zo všeobjímajúcej dikcie mladého Marxa na partikulárne problémy súčasných spoločností, nebude to celkom pravda. Očakávať od filozofky identifikujúcej sa ako feministka to, že ak sa zaoberá nejakým partikulárnym problémom žien, rodu či sexuálnej orientácie, tak ho aj vyčlení z disciplíny sociálnej a politickej filozofie a pre problematiku rodovej nerovnosti alebo diskriminácie na základe sexuálnej orientácie nájde monokauzálne vysvetlenie napr. v pojme patriarchátu, nie je totiž odôvodnené. Už niekoľko desaťročí trvajúca intelektuálna kariéra Fraser na mienkotvorných pozíciách je svojím spôsobom aj historickým záznamom debát v subdisciplíne feministickej sociálnej a politickej filozofie. Najmä úvodný rozhovor Fraser s českým sociálnym filozofom a riaditeľom Centra globálnych štúdií AV ČR Marekom Hrubcom, editorom publikácie, poukazuje na zásadné posuny aj v príspevku feministiek do súčasných debát. Mnohé konceptualizácie rozvíjané z pozícií feminizmu – a spočiatku najmä vo vnútri feministickej vedeckej komunity – nemožno z pozície dominantných filozofických paradigiem ignorovať a odsunúť ich s obvinením z akéhosi partikularizmu, vysvetľovania situácie (len) žien, ktorá údajne nezodpovedá univerzalistickým nárokom filozofie vôbec. Viaceré filozofky a diskusné partnerky Fraser, ako napr. nedávno zosnulá Iris Marion Young, ďalej Susan Moller Okin, Carole Pateman a mnohé ďalšie (množstvo odkazov na filozofickú a sociologickú literatúru v knihe je viac než dobrým štartovacím bodom pre kohokoľvek zaujímajúceho sa o stav feministickej teórie v súčasnosti), významne intervenujú do tzv. mainstreamovej filozofie. Od konca 80. rokov 20. storočia, keď mnohé profesionálne feministky venovali pozornosť problematike dvojakeho charakteru utlačujúceho systému, ktorý videli v súbežnom pôsobení patriarchátu a kapitálu, a keď sa hlavnou teoretickou otázkou stalo určovanie primárnosti jedného z týchto dvoch zdrojov útlaku, sa debata presunula cez diskusie o univerzálnosti kategórie žien, ich identity a ich schopnosti konať ako politický subjekt k otázkam globálnej spravodlivosti.

Ústredným problémom filozofickej koncepcie Fraser, o ktorom diskutovala o. i. aj v publikácii *Přerozdělování nebo uznání?* (Filosofía 2004) s Axelom Honnethom, je otázka charakteru nespravodlivosti a jej možnej nápravy. Keďže Fraser chápe ako materiál pre filozofiu aj populárne chápanie politiky a politických zápasov, ktoré majú často cha-

rakter zápasov o interpretáciu a komunikáciu, aj jej duálne chápanie nespravodlivosti je konfrontované s požiadavkami stanovovanými politickými a sociálnymi hnutiami. Nespravodlivosti spočívajúce v nedostatku kultúrneho uznania, ako aj v chybnom spôsobe ekonomického rozdeľovania, nechápe oddelene. Vo svojich skorších prácach buduje obe koncepcie tak, že sleduje weberovskú tradíciu stupňovania vlastností skupín sociálnych javov v ideálnom type. Takýto ideálno-typický prístup jej potom umožňuje postulovať analyticky oddeliteľné duálne chápanie spravodlivosti, pričom však v sociálnej skutočnosti nie je jedna nespravodlivosť redukateľná na druhú. Špecifickým príkladom je rodová nespravodlivosť, ktorej základom sú nerovná deľba práce medzi rodmi a kultúrny androcentrismus, stelesnený v rodovo stereotypných a rodovo predpojatých inštitúciách sociálneho života.

Na začiatku 90. rokov uviazli diskusie medzi feministkami na mŕtvom bode nerozhodnuteľnosti účinnej stratégie boja proti rodovým nerovnostiam – proti sebe tu stáli koncepcie kultúrneho feminizmu, zdôrazňujúce potrebu symbolického uznania ženskej odlišnosti, a akoby „zastarané“, socialisticky orientované koncepcie, zdôrazňujúce významnú úlohu prerozdeľovania v rámci národných štátov. Fraser ex post formuluje tézu, že v 90. rokoch mnohé teoretičky a teoretici prehliadli likvidáciu bretteenwoodských inštitúcií sociálneho štátu v rýchlo sa meniacom globálnom priestore. Preto aj jej výzvu tematizovať napr. rodovú nespravodlivosť na pomedzí uznania a redistribúcie v takých kontextoch, ktoré prístupy v konceptualizovaní subjektu feministickej politiky filozofiou stotožňovali s istým druhom komodifikovaného pluralizmu identít, možno interpretovať s väčším dôrazom na potrebu prerozdeľovania.

Fraser týmto analytickým oddelením postihla ideálne typy politického zápasu v globálnom priestore, no, ako sama tvrdí vo svojich novších štúdiách, len nedostatočne. Normatívny princíp spravodlivosti ako participačnej parity, t. j. „sociálne usporiadanie, ktoré dovolí všetkým (dospelým) členom spoločnosti vzťahovať sa k sebe navzájom ako rovný k rovnému“ (s. 15), musí byť v transformatívnych politikách redistribúcie a uznania doplnený o tretiu dimenziu – reprezentáciu. Fraser prostredníctvom konceptu reprezentácie intervenuje do domény exkluzívnych definícií politického, silne obsadenej liberalistickými koncepciami. Reprezentácia sa ako výsostne politická dimenzia pridáva ku kultúrnym a ekonomickým aspektom spravodlivosti. Politickému teda prisudzuje špecifický charakter, a to v „zmysle, ktorý sa týka konštituovania štátnej jurisdikcie a rozhodovacích pravidiel týkajúcich sa sporov... [je tak] scénou, na ktorej sa odohrávajú zápasy okolo rozdeľovania a uznania“ (s. 159).

Z tejto relatívne jednoduchšej definície politického vyplývajú zásadné konzekvencie: Politické inštitúcie Fraser považuje za inštitúcie, v ktorých sa zároveň odohrávajú zápasy za špecifický druh spravodlivosti – rovnú reprezentáciu. A hoci sa nedostatočná reprezentácia zvyčajne spája aj s inými typmi nespravodlivosti, nemožno ju redukovať ani na zneuznanie, ani na nedostatočnú redistribúciu. Politické je teda zvláštnym poľom, ktoré sa odvíja od pocitu príslušnosti a inklúzie do istého spoločenstva a zároveň od procedúr, ktoré verejný politický zápas štruktúrujú a regulujú. Úlohou kritickej teoretičky v druhom kroku je – zjednodušene povedané – určiť dosah príslušnosti a špecifikovať procedúry zabezpečujúce rovnú reprezentáciu. Aj tak by sa dal stručne opísať ďalší zásadný problém súčasnej politickej a sociálnej teórie, ktorým je určenie rámcov. Problémy keynesiánskych modelov sociálnej politiky sú v národne vymedzenom vestfálskom rámci nepostihnuteľné.

Na ich komplexnejšie zhodnotenie je potrebné prekročiť hranice štátnej teritoriality v tomto neadekvátnom type rámcovania – už samotná konceptualizácia vo viac alebo menej implicitných či explicitných rámcoch je tu „silným nástrojom nespravodlivosti, ktorý politický priestor manipulatívne segmentuje na úkor chudobných a opovrhovaných“ (s. 166). Politickí aktéri, ktorí adoptujú postvestfálsky rámec s cieľom transformácie či emancipácie, nerezignujú na politické konanie v situáciách, keď nemožno ukázať prstom na zdroj či vykonávateľa nespravodlivosti. Nárokujú si vystupovať voči štruktúram poškodzujúcim „všetkých dotknutých... aj vtedy, keď tieto štruktúry nemôžu byť priestorovo lokalizované“ (s. 172). To je celkom určite pozitívne imaginatívna výzva v geopolitických priestoroch a v dobe, ktorá jednoznačnou procedúrou prisúdenia zodpovednosti premenlivých inštitúcií globálnej kultúry a trhu voči onej skupine „všetkých dotknutých“ nedisponuje.

Výber esejí, z ktorých niektoré boli publikované už pred desaťročím v knihe *Justice Interruptus* (1997) a iné sú zase prekladmi z rukopisov pripravovaných na vydanie v angličtine, formuluje viacero ďalších zásadných príspevkov do súčasnej politickej a sociálnej teórie. Okrem už spomínanej trojdimenzionálnej koncepcie spravodlivosti a politiky rámcov Fraser zaujímavovo zasahuje do diskusie o pojme radikálnej demokracie a tvorivo si radikálnu demokraciu privlastňuje. Pokračujúc v kriticko-teoretickej tradícii premýšľa habermasovské chápanie verejnosti. Tu neformuluje len zdanlivo pochopiteľnú emancipačnú tézu o potrebe subjugovaných opozičných, slabých verejností schopných vzdorovať nastolovaniu problémov hlasom hegemóna, nech si ho už predstavujeme ako koľvek. Pojem verejnosti otvára aj dominantnému vplyvu vizuálnej kultúry pri vytváraní kolektívnych významov či pri raste významu lokálnych médií. Spolu s jedným z predošlých zväzkov z edície *Filosofie a sociální vědy Přeroddělování nebo uznání?* – a verme, že aj s ďalšími rýchlo pribúdajúcimi publikáciami tejto podnetnej edície – tvorí publikácia *Rozvíjení radikální imaginace* jednu zo zásadných formulácií problematiky globálnej spravodlivosti. A treba dodať, že tak robí aj z pozícií feministickej kritiky.

Lubica Kobová

Mgr. Lubica Kobová, MA
Katedra filozofie a dejín filozofie FiF UK
Centrum rodových štúdií FiF UK
Gondova 2
818 01 Bratislava 1
SR
e-mail: kobova@fphil.uniba.sk
lubakoba@gmail.com